

УДК 657.375.3

Яцишин С.Р.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку в державному секторі економіки
та сфері послуг
Тернопільського національного економічного університету

КОНСОЛІДАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ: АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ

CONSOLIDATION OF FINANCIAL STATEMENTS: AUTOMATION PROCESS FORMING

АНОТАЦІЯ

Стаття досліджує окремі інформаційні системи бухгалтерського обліку, пов'язані з автоматизацією формування звітності групи компаній (холдингів, корпорацій тощо). Розглядаються функціональні можливості спеціалізованих програмних продуктів для формування консолідованої фінансової звітності. Вони налаштовані на розв'язання основних груп завдань, які відповідають стадіям формування та використання консолідованої звітності. Здійснено порівняння, наведено переваги застосування аналізованих програмних продуктів. Визначено найбільш важливі функціональні можливості спеціалізованих систем консолідації фінансової звітності.

Ключові слова: консолідація, фінансова звітність, група компаній, програмне забезпечення, спеціалізовані системи консолідації.

АННОТАЦИЯ

Статья исследует отдельные информационные системы бухгалтерского учета, связанные с автоматизацией формирования отчетности группы компаний (холдингов, корпораций и т. д.). Рассматриваются функциональные возможности специализированных программных продуктов для формирования консолидированной финансовой отчетности. Они настроены на решение основных групп задач, которые соответствуют стадиям формирования и использования консолидированной отчетности. Проведено сравнение, указаны преимущества применения рассматриваемых программных продуктов. Определены наиболее важные функциональные возможности специализированных систем консолидации финансовой отчетности.

Ключевые слова: консолидация, финансовая отчетность, группа компаний, программное обеспечение, специализированные системы консолидации.

ANNOTATION

The article explores some information systems accounting to the automation of reporting group companies (holdings, corporations, etc.). Consider functionality of specialized software for generating the consolidated financial statements. They are configured to solve major groups tasks that correspond stages formation and use the consolidated statements. Been compared and listed advantages of using the considered software products. Defined the most important functionalities specialized consolidation of financial statements.

Keywords: consolidation, financial statements, group of companies, software, specialized systems consolidation.

Постановка проблеми. Одними з найбільш перспективних тенденцій у розвитку бізнесу як в нашій країні, так і за кордоном є придбання одними підприємствами (компаніями) пакетів акцій інших підприємств, створення дочірніх товариств, злиття та об'єднання компаній іншими способами. Все це приводить до появи групи взаємозалежних організацій, а саме концернів або холдингів. Саме вони починають грати все більшу роль в економіці

тієї чи іншої країни. Адже створення групи взаємопов'язаних організацій відкриває широкі можливості для проведення операцій, спрямованих на економію фінансових ресурсів, оптимізацію оподаткування, координацію фінансових та матеріальних потоків у масштабах групи. І для того, щоб керівництво компанії, власники, інвестори, кредитори чи інші користувачі могли оцінити та проаналізувати те, як функціонує група (концерн, холдинг), виникає необхідність у складанні особливої, а саме консолідованої звітності.

Формування консолідованої звітності є технічно і методологічно складним процесом, тому сучасне вирішення завдань консолідації у світовій практиці тісно пов'язане із застосуванням інформаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання створення та функціонування інформаційних технологій для консолідації фінансової звітності розглядалися у працях багатьох вітчизняних (В.П. Завгородній, С.В. Івахненко, В.В. Онопрійчук, В.Л. Плєскач та Т.Г. Затонацька, Л.О. Терещенко та І.І. Матієнко-Зубенко, В.Д. Шквір, А.Г. Загородній та О.С. Височан) та зарубіжних (М.М. Іванов, О.П. Ільїна, О.Л. Голіцина, М.В. Максимов, І.І. Попов, З.В. Кирьянова, Л.А. Широков та ін.) вчених. Зокрема, використанню інформаційно-аналітичних систем як інструменту підвищення ефективності діяльності підприємств приділена увага у дослідженнях О.Л. Голіциної, М.В. Максимової, І.І. Попової [4]. Аналізу накопичених у базі даних, оцінки результатів впровадження корпоративних інформаційних систем присвячено роботи М.М. Іванова, Н.Р. Полуєктової [2; 11].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значні науково-теоретичні напрацювання дослідників, проблеми застосування спеціалізованих програмних продуктів для формування консолідованої фінансової звітності для управління бізнесом групи компаній в теперішній час недостатньо вивчені.

Мета статті полягає в обґрунтуванні та висвітленні доцільності використання різних спеціалізованих програмних продуктів форму-

вання консолідованої фінансової звітності для вирішення основних груп завдань, що відповідають стадіям підготовки, складання та використання консолідованої звітності для групи компаній.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині розроблено достатньо комп'ютерних програм, що налаштовуються на конкретні потреби користувачів і забезпечують ведення бухгалтерського обліку в організаціях, підприємствах, групах компаній. Бухгалтерські програми містять план рахунків, екранні форми первинних документів, журнали, звіти, а також засоби, що дають змогу змінити конфігурацію програми для потреб конкретного користувача незалежно від масштабів його діяльності.

Завдання щодо обробки даних зведеного чи консолідованого обліку і звітності є одними з основними завдань, що ставляться до інформаційної системи бухгалтерського обліку. Техніко-економічна сутність таких завдань полягає в автоматизації інформаційних процедур обробки даних щодо консолідації фінансової звітності. Мета автоматизації – мінімальні терміни підготовки такої звітності, виключення помилок, підвищення якості та ефективності робіт, а також забезпечення взаємозв'язку між материнським підприємством і філіями (дочірніми підприємствами) та спрощення передачі даних між ними.

Усі відомі автоматизовані системи, в яких користувач може виконувати консолідацію звітності, умовно поділяються на два класи, а саме надбудови до бухгалтерських систем і професійні системи консолідації.

Сьогодні надбудови (в тому чи іншому вигляді) розроблені практично до всіх наявних на ринку бухгалтерських систем. Проте функціональність цих програмних продуктів не порівняти з можливостями спеціалізованих систем консолідації.

До числа спеціалізованих програмних продуктів для формування консолідованої фінансової звітності належать програмні продукти компанії “Hyperion Solutions Corp.”, а саме “Hyperion Financial Management” і “Hyperion Enterprise”. Обидві вказані системи забезпечують збір, обробку та подання в єдиному форматі фінансової інформації усіх дочірніх та залежних компаній в складній структурі групи компаній, при цьому даючи змогу застосовувати необхідну методологію та враховувати вимоги міжнародних або національних стандартів. При цьому з'являється можливість організувати збір фінансової звітності підприємств окремої групи, виконати коригувальні проведення, забезпечити безпосередню консолідацію та сформувати необхідні звіти. При цьому такі функції, як елімінація внутрішньогрупових операцій, розрахунок спільного володіння та частки меншості, а також обробка мультивалютної звітності, виконуються автоматично.

Тоді як “Hyperion Enterprise” є так званою класичною системою для формування пакету

консолідованої звітності, “Hyperion Financial Management” володіє більшими розширеними аналітичними можливостями. Однак обидва ці продукти легкі у використанні та дають змогу фахівцям з консолідації самостійно виконувати усі необхідні у процесі налаштування системи.

В результаті досліджень проблем у сфері консолідації фінансової звітності були виявлені три групи завдань, які відповідають стадіям формування та використання консолідованої звітності:

- 1) збір та структурування вихідної інформації;
- 2) безпосередня консолідація;
- 3) використання консолідованої звітності.

Першу групу завдань (збір та структурування вихідної інформації) складають завдання, які зазвичай виникають на етапі підготовки до безпосереднього складання консолідованої звітності. Для формування консолідованої звітності потрібно мати як показники публічної звітності дочірніх компаній, так і деяку додаткову інформацію, наприклад, відомості за внутрішньогруповими операціями, дані про структуру пакетів акцій (часток) учасників групи. Крім цього, недостатньо просто збирати інформацію, необхідно відповідним чином згрупувати її та сформувати пакет вихідних даних для подальших алгоритмів консолідації.

У великих організаційних структурах збір і структурування вихідної інформації, як правило, перетворюється на досить велику проблему, адже, з одного боку, потрібно забезпечити якість інформації, яка збирається, з іншого – необхідно оптимізувати витрати щодо її збору й угруповання.

Таким чином, завдання збору та формування пакету вихідних даних для консолідації можуть бути вирішені одним з таких двох методів: шляхом збору і обробки спеціальної внутрішньогрупової звітності або шляхом формування єдиної інформаційної бази.

Перший із запропонованих методів навряд чи можна визнати оптимальним. Він досить трудомісткий та пов'язаний з ризиками спотворення інформації, оскільки передбачає її подвійну обробку (в момент заповнення форм внутрішньогрупової звітності та в момент перенесення даних в консолідаційні реєстри). Цей метод практично не використовує можливості автоматичної обробки інформації або використовує їх на початковому рівні (наприклад, MS Excel, інші електронні таблиці).

Другий метод є більш прогресивним, оскільки побудований на можливостях застосування більш адекватних автоматизованих систем. Однак тут важливо врахувати можливість використання системи, оскільки в разі застосування малофункціональних систем ситуація буде небагато чим відрізнятися від попередньої.

Завдяки використанню спеціалізованих систем консолідації процес збору та групування

вихідної інформації стає більш ефективним. Наприклад, системи "Hyperion" допускають кілька способів введення даних:

- ручне введення в заздалегідь підготовлені форми;
- автоматичне введення з електронних таблиць;
- автоматичний перенос з бухгалтерських програм;
- отримання даних з єдиного сховища даних (наприклад, Microsoft SQL).

Останні два способи є дуже примітними: автоматичне перенесення даних дає можливість отримувати дані практично з будь-якої облікової системи, при цьому система консолідації сама забирає інформацію із сформованого бухгалтерською програмою текстового файлу (для цього достатньо лише один раз виконати налаштування).

Додатковою перевагою є підвищення надійності інформації, оскільки систему розпізнавання налаштовує фахівець з консолідації, а рядовому користувачеві залишається тільки технічна робота. Важливо також відзначити, що ніякої уніфікації облікових систем всередині групи не вимагається, тому підприємства можуть використовувати для обліку різні програмні продукти. Це може стати реальним джерелом економії, адже не секрет, що сьогодні на догоду автоматизації процесу консолідації багато великих холдингів прагнуть уніфікувати бухгалтерське програмне забезпечення і роблять це шляхом поширення дорогих ERP-систем, встановлених у головній компанії, на всі дочірні підприємства, які, в принципі, могли б обійтися і більш доступними вітчизняними програмними продуктами.

Такий спосіб отримання даних найбільш підходить під час формування консолідованої звітності, що не вимагає розгорнутої аналітики. Автоматизація процесу формування такої звітності успішно реалізується із застосуванням програмного продукту "Hyperion Enterprise".

Отримання вихідних даних з єдиного сховища більшою мірою підходить для формування консолідованої звітності, яка містить розгорнуту аналітику. Процес складання такої звітності значно складніший, ніж формування «звичайної» консолідованої звітності. Без автоматизації він практично неможливий. Водночас останнім часом саме така звітність є найбільш затребуваною, оскільки вона дає змогу приймати економічно обґрунтовані рішення під час управління групою загалом.

Складність формування цього виду консолідованої звітності полягає в тому, що інформація, яка використовується для її побудови, повинна бути гармонізована (показники звітності повинні надаватися в однаковій аналітиці). Крім того, самі процедури консолідації для «розгорнутої» звітності дещо складніші, ніж для «простої».

Проблема гармонізації вирішується шляхом використання єдиного сховища, де дані зводяться

до єдиного стандарту. Автоматизувати складні процедури консолідації може допомогти програмний продукт "Hyperion Financial Management" (HFM), який володіє як підтримкою додаткових аналітичних вимірювань, так і розвиненими засобами опису правил консолідації.

Другу групу, а саме безпосередню консолідацію, складають завдання, які виникають на етапі практичного формування консолідованої фінансової звітності, перш за все сюди належать методологічні завдання. Як правило, вони досить індивідуальні та залежать від розміру групи підприємств та її структури. Одночасно можна виділити кілька найбільш типових завдань, до яких належать:

- розроблення регламенту формування консолідованої звітності, який повинен враховувати всі необхідні процедури, а також документообіг та правила оформлення результатів кожного етапу консолідації;
- трансформація звітності, складеної відповідно до національних бухгалтерських стандартів, в стандарти МСФЗ або US GAAP;
- методологія елімінування результатів внутрішньогрупових операцій; це один з найбільш складних етапів консолідації, до того ж на цій ділянці є ряд проблем, до яких нині немає єдиного підходу (особливо це стосується елімінування внутрішньогрупових прибутків та збитків);
- методологічні проблеми, пов'язані з окремими етапами процесу консолідації (визначення величини ділової репутації (гудвілу), частки меншості тощо).

Найпоширенішим шляхом вирішення методологічних завдань є залучення фахівців аудиторських фірм. Це, як правило, пов'язано з відсутністю у фахівців підприємств достатнього досвіду у сфері консолідації фінансової звітності. Але, як відомо, послуги аудиторських фірм не безкоштовні, і ці витрати, як правило, виникають періодично у зв'язку зі змінами в групі та в підходах до консолідації.

Для вирішення методологічних завдань в системах "Hyperion" передбачені типові методи консолідації, за допомогою яких повністю автоматизовані окремі завдання. Йдеться про визначення частки меншості, виключення внутрішньогрупових розрахунків, розрахунок гудвілу тощо. У цих системах також передбачена методика виявлення розбіжностей, які виникли під час елімінування внутрішньогрупових розрахунків. Водночас для вирішення деяких складних методологічних завдань, наприклад, елімінування внутрішньогрупових прибутків і збитків, може знадобитися додаткове налаштування системи відповідно до тієї чи іншої методики. Як правило, вирішенням цих завдань займаються консультанти, які впроваджують систему, але в подальшому всі коригування налаштувань можуть без особливих зусиль проводитися фахівцями підприємства, які пройшли відповідне навчання.

До третьої групи (використання консолідованої звітності) належать прикладні завдання, а саме завдання щодо раціонального використання інформації, отриманої в процесі консолідації. Формування якісної консолідованої звітності вимагає певних витрат, і ці витрати повинні покриватися за рахунок раціонального використання консолідованої інформації для ефективного управління групою. Зокрема, інформація, одержувана під час складання консолідованої звітності, може бути використана для формування сегментної звітності, бюджетування, планування змін в складі групи тощо.

На думку багатьох фахівців-практиків, рішення цих завдань здебільшого знаходиться на відносно невисокому рівні: інформація, отримана в процесі консолідації звітності, практично не використовується для управління групою. Зазвичай це пов'язано з тим, що застосовувані технологічні рішення не дають змогу вільно маніпулювати отриманою інформацією. Таким чином, виникає проблема невідповідності витрат на складання консолідованої звітності тим перевагам, які вона може забезпечити.

За допомогою систем "Нурегіон" можна вирішувати прикладні завдання досить успішно. Зокрема, оскільки в них передбачено гнучкий опис структури групи, можна на основі наявних даних складати сегментну звітність, а також робити різноманітні обчислення залежно від складу групи. Припустимо, що є підприємства, які за діючими правилами не повинні включатися в консолідовану звітність, але показники яких керівництво хотіло б консолідувати в управлінських цілях. В цьому випадку можна описати додаткову структуру і відповідні дані, після чого користувач може отримати консолідований звіт в такому вигляді, наче ці підприємства є «повноправними» членами групи. На цій же основі можна аналізувати наслідки можливих придбань і злиттів.

Висновки. Методи, які гнучко налаштовуються, які застосовуються в спеціалізованих системах, дають можливість подання консолідованої звітності відразу в декількох стандартах: вітчизняних, МСФЗ, US GAAP. Крім усього цього, системи консолідації дають можливість графічного представлення інформації, а також можливості виведення даних в текстові файли та електронні таблиці.

Таким чином, до числа найбільш важливих функціональних можливостей спеціалізованих систем консолідації належать:

- забезпечення легкого введення даних (зокрема, методами, що дають змогу захистити інформацію);
- гнучке налаштування методів консолідації, наявність типових методологічних рішень;
- можливість введення декількох варіантів структури групи;

- можливість застосування методів трансформації звітності;
- широкі аналітичні можливості;
- генерація звітів будь-яких форм;
- введення інформації в інші системи та електронні таблиці.

Всі ці можливості доступні підприємствам і організаціям та можуть принести відчутну користь (як з точки зору корпоративного управління, так і під час розширення присутності на національному та міжнародних ринках).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Завгородній В.П. Автоматизація бухгалтерського обліку, контролю, аналізу й аудиту / В.П. Завгородній. – К. : АСК, 1998. – 648 с.
2. Иванов Н.Н. Информационно-аналитические системы в управлении экономическими объектами / Н.Н. Иванов // Бизнес-Информ. – 2013. – № 10. – С. 141–145.
3. Ильина О.П. Информационные технологии бухгалтерского учета : [учебник] / О.П. Ильина. – СПб. : Питер, 2002. – 318 с.
4. Информационные системы / [О.Л. Голицина, Н.В. Максимов, И.И. Попов]. – М. : Инфра-М, 2009. – 496 с.
5. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку й аудиту : [навч. посібник] / С.В. Івахненко. – 2-ге вид., випр. – К. : Знання, 2004. – 348 с.
6. Кирьянова З. В. Анализ финансовой отчетности : [учебник для бакалавров] / З.В. Кирьянова, Е.И. Седова. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2014. – 428 с.
7. Коковський А.П. Возможности Business Intelligence для планирования, анализа і моніторингу фінансово-господарської діяльності підприємств / А.П. Коковський // ИТМ. Информационные технологии для менеджмента. – 2011. – № 1–2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.management.com.ua/ims/ims179.html>.
8. Місюров А.В. Інформаційні системи і технології в обліку : [навч. посібник] / А.В. Місюров. – Х. : ХНАМГ, 2007. – 80 с.
9. Оноприйчук В.В. Організація бухгалтерського обліку / В.В. Оноприйчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lubbook.net/book_499_glava_7_13_Vikoristannja_tehnologi.html.
10. Плєскач В.Л. Інформаційні системи і технології на підприємствах / В.Л. Плєскач, Т.Г. Затонацька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com/1670032447784/informatika>.
11. Полуэктова Н.Р. Подход к классификации предприятий с целью оценки результатов внедрения корпоративных информационных систем / Н.Р. Полуэктова // Бизнес-Информ. – 2013. – № 10. – С. 146–151.
12. Автоматизированные информационные технологи в экономике : [учебник] / [М.И. Семенов, И.Т. Трубилин, В.И. Лойко, Т.П. Барановская]; под общ. ред. И.Т. Трубилина. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 388 с.
13. Терещенко Л.О. Інформаційні системи і технології в обліку : [навч. посіб.] / Л.О. Терещенко, І.І. Матієнко-Зубенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 187 с.
14. Широков Л.А. Бухгалтерские информационные системы : [уч. пособие] / Л.А. Широков. – М. : МГИУ, 2002. – 206 с.
15. Інформаційні системи і технології в обліку / [В.Д Шквір, А.Г. Загородній, О.С. Височан]. – Львів : ВНУ «Львівська політехніка», 2003. – 376 с.